

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՐՈՒՆՍՏԳԻՏԱԿԱՆ

ԺԶ. ՅԱՐԻ 1902

Տարեկան 10 ֆր. ունի — 4 ֆր.,
 «Լեզուական» 6 ֆր. ունի — 2 ֆր. 50 և.,
 Մեկ թիւ կ'արժէ 1 ֆր. — 50 կ.:

ԹԻԻ 11. ՆՈՅՆԵՐԻՐ

Պ Ե Մ Ո Ր Մ Ե Շ Պ Ե Ն

ԿԵՆՍԱԿՐԱԿԱՆ

ԲԻՐՅԿ ԳՈՒՑ. ՆԸՀՈՒՅՑ ԲՈՒՄԻՆՆԱՆ

(ԸՊՐՈՒՄՈՒՄՈՒՄ)

Ռուսներն՝ Վերդուս
 Պաշտանի յիշատակին
 տակին սերտիւ կա-
 պուած, կապուած
 էր եւ անոր հա-
 ղադատին՝ Յա-
 կոբ Պաշտանի, ար-
 քունի ճարտա-
 րապետ պաղան-

դասոր կ'արտէ, այն ազգասէր ուրախա-
 կանին, որ իւր երիտասարդ տարիքին մէջ
 Մեկնաստ եղած էր Հայ գրականութեան եւ
 պաշտպան հանդիսացած Հայ թատրոնին: Օր-
 թագիրդի բարձունքը ազգային Պառնասոս
 մը նա ըրած էր, իւր բնակարանը Մուսա-
 ներոս օթեւան, ուր կը միանային շարունակ
 Ազգին նշանաւոր գրագէտներն ու հազներ-
 գու բանաստեղծները, և ուն. Կրկնիչ Պեշի-

ՃԿՏ

Թաշլեան իւր ներդաշնակ քնարի մտնէն
 բազմը թեկերը հնչեցուցած էր իւր մահէն առաջ,
 հոն՝ Սրապինոն Հէրման, Յակոբ Ոսկան, Թով-
 մաս Թերզեան, Ս. Թըլեան, Աղամեան, Կ'եր-
 գէին իրենց աղու երգերը, հոն նարպէյ խորէն
 Սրազան, գոկա. Յ. Հիշմանեան իւր ուրիշներ
 կը սիրէին ունենալ գրական ժամանցներ: Յա-
 կոբ Պաշտանի տունը եղած էր տեսակ մը Հայ
 Ակադեմիա, ուր կը լսուէին ազգային, գրա-
 կան, գիտական, թատերական խիստ կարեւոր
 հարցեր, որոնց մէջ կը փայլէր նաեւ Ռուսի-
 նեան, իւր գրչով եւ տաղանդով, ինչպէս կը
 պատմեն մեզ պատճառը՝ անոր վաստակակից եղու-
 ները. Յակոբ Ոսկան, Թովմաս Թերզեան եւ
 Սրապինոն Թաշլեան:

Հարթեան մէկ քանի օրերը Ռուսներն
 կ'անցընէր Պաշտանի տունը, եւ հոն՝ կը գրէր
 կամ կը թարգմանէր իւր սիրուն ոտանաւոր-
 ները, ու ի հանգէս կ'անէր իւր նորակերտ գե-
 ղեցիկ բառերը, որոնցմով Ազգային բառարանը
 ձօնացուց:

Յակոբ Պաշտանի գրական օժանդակու-
 թիւններուն եւ այլնայլ բարեգործութիւն-
 ներուն խիստ մօտէն տեղեկի՝ գոկա. Ռուսի-
 նեան Հայ իրաւունք ունէր ուրեմն իւր Ազգին
 յիշողութեան յանձնելու՝ Պաշտան բարերար-
 ները, համեստութեան քօղի տակ ծածուկ
 եւ քաղաքի քաղաք ոչ ոք նշանաւոր Ազգասէր-
 ները, զորս Ազգ. Ժողովն ալ մեծապէս գնա-
 հատելով, կը փութար ծափահարել Ռուսի-

նեանի արտասանած այն պերճ գովասանութիւնը, որ տոհմային ժամանակակից պատմութեան ամենակարեւոր էջերէն մին եղաւ:

1870 Գեղեցիկներին Ազգ. Երեսփոխանական ժողովը ձեռք կ'առնու նորին Սահմանագրութեան վերաբնութիւնը, որուն համար, ինչպէս գիտենք, Ռուսիոյն ան վերաբնութիւնը Յանձնախումբի մը խորհրդակցութեամբ պատրաստած էր արդէն Ծրագիր մը: Ընդհ. ժողովը նախապէս ընդունած ըլլալով¹ այն Ծրագիրը, պարտաւոր էր անոր համեմատ կատարել վերաբնութեան գործը:

Հազիւ վերաբնութեան սկսուած՝ երկու երեք երեսփոխաններ, խնդրէն կը շեղին, անցեալ դէպքերու վրայ կ'անդրադառնան, 1866 Մարտ 20ի պատահարը մէջտեղ կը նետեն, բառն վիճարանութեան մը ծնունդ կու տան, կը խառնարեն Ազգ. ժողովին օրակարգը: Ռուսիոյն անի խմբագրած ծրագիրը պետական հաշուածի արդիւնք համարելով, զայն կը մերժեն ի սպառ, եւ վերաբնութեան գործը՝ 1863ի Սահմանագրութեան վրայ միայն կատարել կ'ուզեն:

Ի զոր՝ Ռուսիոյն կը ճգնի վերաբնութիւնը Յանձնաժողովին աշխատութիւնը պաշտպանել, ի զոր՝ կը նկրտի այն երեսփոխաններուն յոռի ընթացքը դիտել, ու աշխատել յարգել տալ 1870 Սահմանագրութեան 25ի որոշումը, որուն համեմատ արդէն Ազգ. ժողովը սկսած իսկ էր Ծրագրին վրայ կատարել վերաբնութիւնը:² Ամէն ջանք, ամէն խօսք անօգուտ կ'ըլլան եւ Երեսփոխանական ժողովին քանի մը նիստերը, փոցուն վիճարանութիւններով, անձնական կիրքերէ առթուած ընդվզարանութիւններով յոռմ պէտս կ'անցնին,³ կը սահնի:

1871 Ապրիլ 9ի ընդհ. ժողովին մէջ, Ստեփանաբ. Գր. Օսեան, կ'որոշէ վերջ տալ այս երկար վիճարանութիւններուն, եւ ճարտահանալ՝ կը ստիպի խնդիրը բուժարկութեան զննել, առաջարկելով՝ որ վերաբնութիւնը 1863ի Սահմանագրութեան վրայ կատարել ուզող երեսփոխանը բուժութեան վրայ «Մանուկներու» բաժնի գրէ, իսկ Ծրագրին վրայ կատարել ուզողը «Ծրագրին» բաժնի:⁴

¹ «Արեւիք»-ի 1870 Մարտ 20ի հ. 83:

² «Արեւիք»-ի 1870 Մարտ 20ի հ. 207-220:

³ «Արեւիք» հ. 223-312:

⁴ «Արեւիք» հ. 313:

Օսեանի առաջարկը կ'ընդունուի. բուժարկութիւնը կը կատարուի անմիջապէս, եւ ամէն երեսփոխան առանձին առանձին յակնէ յանունէ կը կոչուին,¹ տանել յանձնել իրենց բուժն: Երբ կարգը կու գայ Երեսփոխանական, սա՝ «Եւ իւր ընտրութիւն»² կը գոչէ հրապարակաւ. իսկ Ռուսիոյն ան իր կոչման առուն, «Ես կ'ամառեմ այդպիսի ... իւր ընտրութիւն»³ իրենց: Ռուսիոյն անի այս խօսքին վրայ, Ամբողջութեան վարդապետ Ռուբինեան, որ այն առուն Ազգային ժողովին խառվայոյզ երեսփոխաններէն էր, կ'ըսէ թէ՝ «Այո՛ւ, իւր ընտրութիւն»⁴ իրենց: Ռուսիոյն անի այս խօսքին համար յաջորդ չիստին՝ քանի մը երեսփոխաններ բողոք կը բառնան, պատիւ պահանջուել կ'ըլլան, եւ Ազգային ժողովին Ստեփանագրութեանց մէջէն այն խօսքը սրբել ջնջել կ'առաջարկեն, մինչ Ռուսիոյն անի իր խղճին եւ անկեղծութեան ձայնին միայն ունկնդրի, կը գրէ իւր հրաժարականը եւ կը կանխէր յղել զայն առ Ամեն. Խորհման Սրբազան Պատրիարք Հայրն:

Պատրիարք Սրբազանը չ'ընդունի Ռուսիոյն անի հրաժարականը եւ զայն առանց ներկայացնելու ընդհանուր ժողովին, գարձեալ իրեն կը վերադարձնէ:⁵

Ռուսիոյն անի այս հրաժարականն ալ սքանչելի գործ մըն էր, հրաժարական մ'ըլլալէ աւելի Սահմանագրութեան դատախազութիւն մըն էր այն. բառական երկար գրութիւն մը, զոր Ռուսիոյն անի ստիպուէր ամբողջապէս հրատարակել, իրեն պատասխան այն հրաժարականն էր, որով պարագաւ բացատրութիւն կը պահանջէր Ազգ. ժողովին մէջ արտասանութեան համար:⁶

Այն հրաժարականը՝ որ երեսցաւ Օրհնութիւնին⁷ մէջ, կը կոչուէր Հրաժարական:

¹ «Արեւիք»:

² «Արեւիք»-ի 1870 Մարտ 20ի հ. 313:

³ «Արեւիք»:

⁴ «Արեւիք»:

⁵ Օրհնութիւն Բ. տարի, Թիւ 452, Գ. Պոլսէ, 19 Մայիս 1871:

⁶ Օրհնութիւն Բ. տարի, Թիւ 450, Գ. Պոլսէ, 17 Մայիս 1871:

⁷ Օրհնութիւն Բ. տարի, Թիւ 452-453-454, Գ. Պոլսէ, 19 Մայիս, 20 Մայիս, 21 Մայիս 1871:

աւ ընդորդեալ. այնու՝ Ռուսիոնեան Հիւսիսի բա-
ցարութիւն մը կու տար, այո՛, իւր արտասանած
խօսքերուն համար. պախարակելով կը պախա-
րակէր նախ՝ ընդՀ, Ժողովի մեծամասնութեան
արաքըը, այսինքն՝ արդէն ընդունած մէկ որո-
շումը քիչ ատեն վերջը ընկնել, օրինաւորապէս
կատարուած, սկսուած ու շինուած իրողութիւն
մը առ ոչինչ գրելը, հետեւաբար՝ Սահմանա-
դրական Օրէնքին դէմ, անոր նուիրական
սկզբունքին, այն է արգարութեան դէմ մեղան-
չելը, որուն՝ Ռուսիոնեան կ'ամշարը մասնակց
գտնուիլ, երբ ուրիշներ չէին ընաւ ամշար:
Այս իսկ էր անոր տուած բացատրութիւնը եւ
շատ իրաւունք ունէր ըստ իս Ռուսիոնեան: Ազգ.,
Սահմանադրութիւնը՝ որ այն ատեն տասը
տարւան զոյուլիս մ'ունէր արդէն, դեռ նշա-
նախօյ մը, քայլ մը գննէ առաջ գացած չէր,
անոր ծոցին մէջ շարունակ պարագ կ'ընդիրներ
կը յուզուէին, անձնական կիրքեր. խաղալիկ
միշտ կ'ըլլար այն, որով անոր ընթացքն աւելի
յետադիմական էր, քան յառաջդիմական: Ռու-
սիոնեան բողոքելով կը բողոքէր այս մասին, եւ
իւր խիղճը հանգարտեցնելու եւ վերջը Երես-
փոխան ընտրող Ազգին առջեւ անձնապէս պա-
տասխանատու չմնալու համար, իւր համարադաս-
նութիւնը կը պարզէր հրապարակաւ ամէն ինչ, կը
յայտարարէ ճշմարտութիւնը եւ մինչեւ անգամ
պակասիցէ ապուսանքի կ'իջեցնէր այն չարա-
ւելու բերաններուն, որոնք իւր խմբաբան
Սահմանադրական Ծրագիրը Պետական հա-
րուածի մը արդիւնք կը համարէին: Պետի-
կարծեցեալ հաշուածք՝ ինչպէս տեսնել վերեւ,
հնարածոյ խեղաթիւրում մըն էր. Ռուսիոնեան
այս մասին իւր Սահմարտութեան մէջ խիստ
լաւ կերպով գրած էր ստաց գեղութիւնը, զոր
ընդօրինակեցի յառաջագոյն. այն նշանաւոր
ստղերէն յետոյ կը գրէր նաեւ հետեւեալը,
իւր խօսքը միշտ Ազգ. Ժողովի մեծամասնու-
թեանն ուղղելով:

«Բայց գուցէ՛ արժան է ընդունած բացատրու-
թիւնները մոռնալով, պիտի ըստ թէ ես այդ ջրէտուս
եռ գունաւ շորիցի, այդ նշանակութեամբ լատիկ
ջրէտ, նորից գաղափարեալ Ժողով եւ վերաքննիչ յա-
նախումբ կ'ազմէ ինչ գիտատարութեան, այլ վերաքննու-
թիւնը շարունակել, բայց փոխառակ ծրագիրը վերաքննե-
լու՝ նոյն իսկ Սահմանադրութիւնը պիտի վերաքննեմ,
ինչպէս որ հարցի քանիցս անգամ, եւ կը յիշէմ, թէ մ'ըն
է վերաքննելու անտարակ, ծրագիր թէ սահմանադրու-
թիւնը եւ վերջապէս մեծագոյն մաս մը որոշեց որ Սահմա-
նադրութիւնը պիտի երկրորդի վերաքննութեան եւ ոչ
թէ ծրագիրը»:

«Եւ... ջրէտարութեանը ամենեւ զարմանալին
ըսեմ՝ ուրիշ բանով չքանցու համար, որովհետեւ ամենեւ

անշտան կետո՝ առ է: Գետ մը որ տարիներով առաջ
որոշված է, կետ մը որոյ համար բացված է ընդՀ. Ժողովն
այս անգամ եւ գու կ'ուզեն եւ յատկապէս նոյն որոշում
ի գործ գնելու համար. կետ մը վերապէս որ քու խնդրոց
կարգին մէջ տարիք մը ի վեր տարիք կը տարէ: Ի՞նչ
հարկ քու որոշմանդ, խնայ են քու հանձնարող ազգային
գործերը, կամ թէ ի՞նչ ըսել կուգի զարեւել տարեմիջ:
Կայ չեղարեց թէ արդէն մէկ մը քննված ու ընդունուած
քանն է որ վերաքննութեան այսինքն վերաքննել քննութեան
կենթարկի. եղան ըսող թէ Ծրագիրը կենթարկուաւ եւ
վերաքննութեան եւ ոչ թէ Սահմանադրութիւնը: Ի՞նչ
չեղարեւ որ ամէն որ եւ է ծրագիրներու ուզանք ալ պարտ
էնդեքնելու եղան Սահմանադրութեան վերաքննութիւնն է,
եւ ըսածին առաջարկութիւններ են միայն, յատկապէս
սերտակա եւ ռուսաւորեալ զեւտութիւններ, զոր
քննութեանը կը մասնացնեն Սահմանադրութեան վեր-
աքննութեան օժանդակելու համար եւ զորոնք գու գիտ
քննութեան կարող են մերժելու, բայց ի՞նչ իրաւունք
ուսիս չքննելու:

Եթէ տարակոյտ չկայ որ ամենուս ալ ուզանք ու
ըսանք Սահմանադրութեան վերաքննութիւնն է, ուրեմն
տիրապէս անմաստ է այդ որոշումը, որով եւ առջոյ
մասնակցելու:

Բայց պիտի ըստ եւ այդպէս չեմ ըմբռնիր իմ
որոշումը, հապա՛ փոխանակ ծրագիրը կարգաւ: Սահմա-
նադրութիւնը կարգաւ եւ անոր վրայ ընէ որոշել վե-
րաքննութիւնը»:

«Հա՛ Կ'ամշում դարձեալ այդ որոշումը քննելու եւ
կը լիւթիմ թէ ինչ բառ. գործածեմ: Բառը չեղարեւ
բերելի մէջ. բայց եթէ անձնական ըլլար գործը, բերան
չէր բանար, բայց որովհետեւ գործին ընդհանուարին է եւ
խնդիրն ազգային եւ ինչ մասնապէս այնքան թանկարժէք որ
կեանք մասն է անոր պատճառաւ մաքառաւորներու եւ
սերտութեանը մէջ, եւ որովհետեւ քու որոշումները ազաւ
են եւ քանից քննելու աւելի իրաւունք ունիմ, զի
կարեւ ազգին կամքը կը ներկայացնեն քանից, ներք եւ
ընդունել գտնէ պահ մը որ իմ քննադատութեան ալ քիչ
մ'աւելի ազաւ ըլլայ իրեն ազգային անհատի մը կամքին:
Այս ազաւութիւնը կընդունին գիտեմ, թէ ներք եւ թէ
չորքը. պատասխանէ ուրեմն, արգելք Սահմանադրու-
թիւնը պիտի կարգաւ եւ ըսել միայն պիտի քննեմ ըսե-
լով՝ փոխանք քննէ կը խորհէր Ծրագրին վրայ. միթէ
Ժողովականք ազաւ չէին անոր գիտողութիւններն ալ միջ
բերելու, անոր յաշուանքներն ալ առաջարկել ինչպէս եւ
այլ ո՛ր եւ է զարուար կամ քեանցից գիտողութիւնն եւ
աստի կամ անտի առեալ յօգուաններ քու քննութեան
առեալիդ առջեւ: Եթէ աստիկ խորհէր, որովհետեւ
խնտաւոր եւ արամաքանորն բայց ինչու առապէս, զի
Ժողովականք խորհելու, խօսելու եւ գիտողութեանը
ազաւութիւնը բանարարէ կ'ենթարկէ: Այս երկարութեան
թիւնը գու յուսին գիտեմ եւ ես վարկեան մը չեմ կրնար
խորհիլ թէ ունեցած ըլլաս, բայց ըսած որովհետեւ կրնայ
հետեւիլ գիտախաղաղութեան:

Իսկ եթէ Ծրագրին վրայ փոխանք քննէ լէր միայն,
Սահմանադրութիւնը կարգաւ եւ վերաքննութիւնն անոր
վրայ կատարելու որովհետեւ ի՞նչ ալ նշանակութիւն ունի
որ ըսել եւ անեթեալ կարեւոր չանովի հաստատութեան
առջեւ: Միթէ վերաքննելու մասնէ անտի գիտեմ ասած
չէին արդէն թէ այս քննադատութիւնը անմասնալի է եւ
ապապաւ, եւ ո՛րն ալ կարգաւ, միեւնոյն խաբանք ըսել
ասին, որովհետեւ բոլոր ծրագիրներն ալ աշխարհաւ բոլոր
սահմանադրութիւններն ալ կարգաւ եւ բացարձակելու եւ
անոնցմէ յօգուաններ մէջ բերելու իրաւունք ունի: Միթէ
Սրբապետ Պատրիարքը (Խրիստան) նոյնը չեղարեւ քանիցս
անգամ. ընկաւ յիշողութեան այն կամքն ու կարուկ խօսքը
որ քու աստիարակութեանց քեռեւելագոյն էլք եւ զիտու

Ռուսինեանի զեմ մեծ մեծ գիտողութիւններ, քննադատութիւններ երեսցան հետագհետեւ նոյն այն Օբգրին մէջ, որ հիւրընկալած էր անոր հրաժարանը. Ռուսինեան պատասխան իսկ չտուաւ անոց, որոնք արդէն պարզ ոչնչաբանութիւններ էին հանդէպ իւր կուռ եւ յայակապ տեսութիւններուն, զորս Օբգին խոստարեան մասնաւոր տեսարկի մէջ ալ ամփոփելով՝ կ'ընծայէր յետոյ հասարակութեան՝

Այս հրաժարականը թէեւ կը մերժուի Սրբազան Պատրիարքին, սակայն Ռուսինեան այլ եւս ոտք չի դնէր Ազգ. Ժողովին մէջ, եւ այս՝ գրեթէ տարի մը, մինչեւ 1872 Մարտ 17,³ որ ատեն Մայր Եկեղեցւոյ Թաղէն Երեսփոխան ընտրուելով, թէեւ կը վերսկսի ներկայ ըլլալ ընդհանուր Ժողովն նիստերուն, բայց իւր լուսթեամբ միայն կը փայլէ հոն։

1873 Օգոստոս 31-ի ընդհ. Ժողովին մէջ է,³ որ Ռուսինեան առաջին անգամ ըլլալով բերանը կը բանայ, այն ալ ստիպուած, վասն զի առաջինանկայ Ատենապետ կ'ընտրուի Ժողովին, ի բացակայութեան Ա. եւ Բ. Ատենապետներուն։

Ազգային Երեսփոխանական Ժողովներուն մէջ պահած լուսթեան միջոցն է, որ Ռուսինեան կը սկսի ի լոյս ընծայել մէկ քանի աշխատութիւններ, որոնցմով ոչ նուազ մեծ ուշադրութիւն կը գրաւէ իւր վրայ, ոչ նուազ մեծ գովեստներ կը խլէ Հայ հասարակութենէն, մանաւանդ Հայ գրական գաստկարգէն։

(Հարսնախիւն) Թ. Տ. Վ. Յ.

Ա Ջ Գ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀՈՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՐԾԱՅԵԱԿԱՆ ՎԷՊԷ

(Հարսնախիւն-իւն-իւն-իւն-իւն-իւն)

Ըստ երեւութիւն, նոյն հոգի վերայ է հաստատուել Դաւթի եւ Չենով Եովանի ապակցութիւնն. Հին կտակարանի տեղեկութիւնն ար. քայորդի Եովանի¹ սիրոյ մասին առ Դաւթի² «Եւ ոգի Եովանի³ անու. կապեցաւ ընդ ոգւոյն Դաւթի, եւ սիրեաց զնա Եովանի⁴ անու ըստ անձին իւրում», Թագ. Ա. գլ. Ժբ. 1) եւ վերջինիս ազգականանալն նորա հետ արդէն բաւական հիմք

են աւել Ժողովորդին մեր վէպի երկու հերոսին եւս միմեանց արհեստիկ ճանաչելու։

Բայց մեր Ժողովրդական Եովանի «ձենով» է կոչուում, առասպելական միջին մեկնութիւններն Տաղիւ Թէ իրաւամբ այստեղ իրանց տեղ գտնել կարողանային. այս տարօրինակ յատկութիւնն բնական է վերագրել Լեւոնականաց, որոնք յաճախ ստիպուած են լինում հեռաւոր տարածութեան վերայ միմեանց հետ խօսելու եւ որոնց ձայնին բովիւնն «իբրեւ ի վիմաց ինչ արձագան լինելոյ կարծիս բերէ, . . .¹ Զափազանցութիւններն անխուսափելի են, երբ պատմական զրոյցն՝ զարգանալով՝ հետզհետէ վիպական բնուորութիւն է ստանում։

Հերոսի մենամարտն իւր նշանածի հետ ծանօթ նիւթ է եւ առաջ Ժողովրդական վէպին։ Գաւնայ (Գաւնուք) դիցազնին գնում է Լիտաւացոյ Թագաւորի մօտ՝ նորա դստեր ձեռքը իշխան Վոլոդիմիրի համար ուղարկել Ատենապով հօր համաձայնութիւնն, նա հարսի հետ վերագաղնում է Կիյեւ. ճանապարհին նոցա յետեւից է հասնում մի անծանօթ կտորի, որի հետ Գաւնայ կուռի է բռնուում եւ ձիոց գետնի վրում. արդէն նա պատրաստ է մահացու հարձակն իջնելն, երբ յանկարծ դուրս են ցատկում զգեստի տակից մի զոյգ՝ «սպիտակ ծըծեր», եւ հերոսը իսկոյն ճանաչում է հարսի քրոջն, որի հետ նա պահուում է։ — Գերմանական վէպի դիցազնուհին, արքայադուստր Բրիւնհիլտին, որի սէրն է գրաւում Աիգֆրիդ՝ անցնելով հրաւառ պատնշից, նմանապէս պատկանում է այս կտորի կանացի տիպարին, որ յաճախ հանգէս է գալիս արեւելեան զրոյցներում։

Այստեղ հետաքրքրադրն այն է, որ Յունաց Եովանիէն Չենովի կայսրն (969—976) իբրեւ կինարմատ է հանդէս գալիս, շարունակելով կրել իւր «սուլթան» տիտղոսն։ Թէ կայսրն անունն Ժողովրդականութիւն էր վայելում Արեւելքում՝ վերագրելու է Թէ նորա ծննդատեղին (Հայաստանում) եւ Թէ նորա արաբկան արշաւանքին, որ փառաւոր յաղթութեամբ պսակեցաւ. ըստ վկայութեան Մատթէոս Ռուհայեցու՝ Չենովի անցնում է Ցարոնի միջով եւ իջնաւում Մուշ քաղաքում, որտեղ «սիրոյ ուխտ» հաստատելով Հայեցի հետ՝ Աշոտ Թագաւորից օգտւելիւն է ստանում²։ Բայց Չենովի մեր Ժողովրդական վէպում Դաւթի «նշա-

¹ «Օբգրին» Թիւ 454, Բ. տարի, 21 Մայիս 1871։

² «Արեւելեան-իւն-իւն-իւն-իւն-իւն-իւն» Եւգ. Ժուլեզոյ Բացում 1870 ամի, Նիստ ԼԹ. 17 Մարտ 1872. էջ 608։

³ «Արեւելեան-իւն-իւն-իւն-իւն-իւն-իւն» 31 Օգոստոս 1873. էջ 939—954։

¹ Տէս մեր «Գաւնուք»-ին։

² Գաւնութիւն Մատթէոսի Ռուհայեցւոյ Երեսփոխան, 1869. էջ 21։